

Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi

www.turib.org

Covid-19 Salgınının Dünya Turizm Hareketleri ve Turist Tercihlerinde Meydana Getirdiği Değişimlere Genel Bir Bakış*

Fatma ÖZÇELİK HEPER^{a**}

^a İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, İstanbul, Türkiye,
E- posta: ozcelikfatma@hotmail.com, ORCID:0000-0002-7591-0813

Öz

Tüm dünyayı ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkileyen Covid-19 salgını insan hayatını değiştirip yeni iş ve çalışma biçimleri meydana getirirken, üretici ile tüketicinin fiziksel olarak aynı yerde olmasını zorunlu kılan turizm sektörünü derinden yaralamıştır. Çok hassas ve kırılgan bir sektör olan turizm sektörü birçok ülke için cari açığı kapatmada kilit role sahip olup turizm sektöründeki bu kötü gidişat turizmin beslediği pek çok alt sektörü de olumsuz etkilemiştir. Dünyada en güçlü üçüncü sektör kabul edilen turizmin bu kötü gidişattan bir an önce kurtularak eski popülerliğini kazanması için birtakım teşviklere, önceliklere ve değişikliklere ihtiyacı vardır. Covid-19 salgını sürecini lehine çevirmek isteyen turizmcilerin yeni normale adapte olmak adına dijital teknolojilere uyum sağlamaları, tüketici talebinin arttığı turizm şekillerine ve tercihlerine adapte olmaları gerekmektedir. Bu çalışmada salgın sürecinde dünyada ve Türkiye’de turizm hareketlerinde yaşanan değişimler, değişen yeni trendler ve eğilimlerden bahsedilmiş, salgın krizinde ayakta kalmak adına turizmcilere birtakım tavsiyelerde bulunulmuştur. Çalışmada veri toplamak için nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinden faydalanılmış, konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış, resmi internet sitelerinden alınan tablo ve istatistiki bilgilerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Sektörü, Covid 19 Salgını, Turizmde Değişen Trendler.

Jel kodu: Z3

An Overview of The Changes in World Tourism Movements and Tourist Preferences by The Covid-19 Outbreak

Abstract

The Covid-19 pandemic has affected the whole world economically, socially, and psychologically, changed human life, created new fields of study and ways of working. This process, which has also deeply injured the tourism sector, has forced the manufacturer and the consumer to be in the same place physically. The tourism sector has a key role in closing the current account deficit for many countries. However, on the other hand, this global crisis affected by the tourism sector, which is very sensitive and fragile, has also negatively affected many sub-sectors related to tourism. Tourism, which is considered the third most powerful sector in the world, needs several incentives, priorities, and changes to get rid of this bad trend as soon as possible and regain its former popularity. Tourism professionals who want to turn the crisis created by the pandemic process into an opportunity should take advantage of digital technologies to adapt to the new normal and meet the new types of tourism in demand and consumer preferences. In this context, in the study, changes in tourism movements in the world and Turkey during the pandemic process; new trends and trends were mentioned and suggestions were made to tourism professionals to survive the pandemic process. For this purpose, document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used to collect data. In the document analysis, domestic and foreign literature sources related to the subject were scanned and statistical data obtained from official internet sources were collected.

Keywords: Tourism Sector, Covid 19 Pandemic, Changing Trends in Tourism.

Jel Code: Q01, Z3

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 28.09.2021

Birinci Düzeltme : 15.11.2021

Kabul : 15.12.2021

Makale Türü : Derleme Makale

Heper, Ö. F. (2022). Covid-19 Salgınının Dünya Turizm Hareketleri Ve Turist Tercihlerinde Meydana Getirdiği Değişimlere Genel Bir Bakış. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-18

* Not: Bu araştırma etik kurul karar gerektirmeyen araştırmalar arasında yer almaktadır

** Sorumlu yazar e-posta: F. Özçelik Heper (ozcelikfatma@hotmail.com)

1.Giriş

Yeni Koronavirüs ilk olarak Çin'in Vuhan eyaletindeki hayvan pazarında ve buradaki deniz ürünlerinde bulunmuş daha sonra Vuhan başta olmak üzere Hubei eyaletindeki diğer şehirlere ve dünya ülkelerine yayılmıştır. Ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtileri olan virüs, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 13 Ocak 2020 yılında tanımlanmış olup, 2019 yeni koronavirüs veya 2019-nCoV olarak adlandırılmıştır (Rahman ve diğerleri, 2021; Gün & Tutcu,2021)

2003 yılında Uzakdoğu'da, 2012 yılında Orta Doğu ve Arap Yarımadasından yayılan SARS ve MERS salgınlarında olduğu gibi Covid-19 pandemisi de turizm hacmini azaltmıştır (Göktepe & Çetin,2020). SARS, H1N1 ve MERS gibi krizler daha küçük ölçekliydi ve turizm üzerindeki etkisi daha yereldi. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, krizin turizm üzerindeki etkilerinin küresel ekonomik krizlerden beş kat daha fazla olacağını öngörmektedir. 2008 küresel krizinin ardından oda başına gelir %28 oranında azalırken Covid-19 salgını etkisiyle Nisan 2020 yılında oda gelirlerinde %84,9 oranında bir düşüş kaydedilmiştir (Organisation for Economic Co-operation and Development ,2020)

Salgınla birlikte 97 ülke sınırlarını tamamen veya kısmen turistlere kapatmış olup 39 ülke ise sadece belli ülkelerden yolcuların girişini yasaklamıştır.20 Nisan 2020'de ise dünyanın tamamı seyahat kısıtlamalarını uygulamıştır (Ertaş & Yağcı,2020). Koronavirüsün sebep olduğu Covid- 19 salgınıyla birlikte insanlık tarihinde bugüne kadar görülmemiş ölçekte karantinalara maruz kalmış, seyahat kısıtlamaları ile birlikte turizmde dahil olmak üzere birçok sektörün yönü değişmiştir (Wen, Kozak, et al,2020). Covid-19 salgınının ortaya çıkmasıyla birlikte oluşan krizle uluslararası turizm hareketlerinde ortalama %74'lük bir düşüş yaşanmıştır. Dünya Turizm Örgütü verilerine göre bu düşüş 2020 yılında Avrupada %68, Asya Pasifik bölgesinde %84, Amerika kıtasında %68, Afrika'da ve Ortadoğu'da %74 olarak gerçekleşmiştir. Bu düşmenin başlıca sebepleri gününbirlik ziyaretlerdeki azalış, seyahat kısıtlamaları ve insanların güvenli destinasyon algılarının değişmesidir. Görünmeyen ihracat kalemi olarak birçok ülkenin kurtarıcı sektörü olan turizm sektöründeki meydana gelen azalış dünyanın tahmini 1,3 trilyon dolar kaybetmesine sebep olmuştur (United Nation World Tourism Organizations, 2020).

Turizm sektörünün siyasal, ekonomik, savaş ve terör eylemleri, sağlık alanlarında ortaya çıkan belirsizlik ve kriz durumlarına karşılık daha hassas olmasına rağmen, bir o kadar da bu krizleri kolay atlatabilen bir yapısı vardır. Yeni koronavirüs salgını daha önce eşi görülmemiş bir salgın olarak ifade edilmekte olup karşılaştırma yapılabilecek verilere henüz ulaşılmamış olsa da bu krizin diğer krizlere oranla etkisinin daha yüksek olduğu muhtemeldir (Bahar & İlal,2020).

UNWTO'nun yapmış olduğu araştırmalara göre uzmanların %45'i 2021 yılının 2020 yılına göre daha iyi olacağı görüşünde iken, %25'i 2021 yılının da 2020'ye benzeyeceği, %30'u ise 2021'in 2020 yılından daha kötü geçeceğini düşünmüşlerdir. İleriye yönelik tahminlerde ise uzmanların çoğu 2023'ten önce turizmde pandemi öncesi seviyelerin yakalanamayacağını, hatta bazı uzmanlar bu sayılara ancak 2024 ve sonrasında ulaşılacağını düşünmektedirler (UNWTO, 2020).

OECD ülkelerinde turizm ekonomisinin yaklaşık %75'ini oluşturan iç turizmin daha hızlı toparlanması beklenmektedir (OECD,2020). Covid-19 krizinden turizm sektörünü kurtarmak adına alınan önlemler yarının turizmini de şekillendirecektir. Hükümetler daha düşük karbon salınımı, daha dirençli ve sürdürülebilir bir turizm inşa etmek için yapısal dönüşümü teşvik ederken krizin uzun vadeli sonuçlarını dikkate almak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında bu kriz turizmi daha sürdürülebilir bir şekilde sokmak için iyi bir fırsat olabilir (OECD,2020).

2. Literatür Taraması

Covid-19 salgını insanları hem psikolojik hemde ekonomik olarak etkilemiş ve bu olumsuz etkilerden dolayı seyahatler ciddi oranlarda azalmıştır. Salgından psikolojik olarak etkilenen insanlar virüse yakalanma korkusu ile seyahat etmeyi ertelerken, ekonomik etkilerden dolayı geliri azalan turistler de tatil kararlarından vazgeçebilmektedirler. Literatürde konuyla ilgili yapılan yerli ve yabancı akademik çalışmalar incelendiğinde birbirini destekleyen çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin Santus, Kumar ve Nafi (2020) tarafından Bangladeş'te yapılan araştırmada salgın sonucunda Bangladeş'te yurtiçi ve yurtdışı seyahatler iptal edilmiş olup, işletmelerin gelirlerini ve çalışanların da işlerini kaybettikleri vurgulanmış, uzun dönem devam edecek olan bu salgının kötü ekonomik etkilerinden kurtulabilmek için devletin ekonomik teşviklerine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Konuyla ilgili Haywood (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada salgının 75 milyon kişiyi işsizliğe mahkum ettiğini ve 2.1 trilyon doları aşan turizm gelirlerine uzunca bir süre ulaşamayacağını belirtmiştir. Covid salgını turizmde yeni dayanışma biçimlerini ortaya çıkararak bilinen rekabet stratejilerinin değişmesini zorunlu kılmıştır. Yazar, turizmin geleceğinin yeniden tasavvur edilip, tüm paydaşların bir araya gelerek özellikle de akademisyenlerin çizdiği bir yolda ilerlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Zhang, Song ve Liu (2021) tarafından yapılan bir diğer çalışmada turizm planlayıcıları ve politika yapıcılarına çeşitli öneriler sunulmaktadır. Zhang ve diğerlerine göre Covid-19 salgını içerisinde sağlık, ekonomik ve sosyopolitik krizleri de birleştiren karmaşık bir olaydır. Çalışmalarında kaos ve sistem teorileri kullanılarak turizmde geleceğe yönelik tahminlemeler yapmışlardır.

Konuyla ilgili Kreiner ve Ram'in (2020) yapmış olduğu bir çalışmada ise coğrafi farklılığa, pandeminin aşmalarına ve sınır durumlarına göre (açık veya kapalı) yedi ülke seçilerek (Avustralya, Avusturya, Brezilya, Çin, İsrail, İtalya ve Japonya) bu ülkelerin UN WTO'ya sunduğu raporlar analiz edilmiştir. UNWTO tarafından ülkelere 3 ana strateji önerilmiştir. Bunlar 1) Kriz yönetimi ve etkiyi azaltma; 2) Teşvik sağlayarak toparlanmayı hızlandırma, 3) Yarına hazırlanmak. Araştırmaya göre tüm ülkeler içerisinde en fazla tavsiyeyi kabul eden ülke olan İtalya, 23 tavsiyeden yedisini tamamen, birini de kısmen uygulamıştır. Japonya ve İsrail önerilen tavsiyelerin hiçbirisini tam olarak uygulamamışlardır. Sürdürülebilir kalkınma, beşerî sermaye ve yönetim konuları ise neredeyse hiç dikkate alınmamıştır.

Kaygısız (2021) yaptığı çalışmada ise salgının Türk turizmi için fırsatlar ve riskler doğurabileceği üzerinde durmuştur. Araştırmada Covid öncesi gelen turist sayısı bakımından iyi, elde edilen gelir açısından kötü durumda olan Türk turizminin uygulanan yeni yöntemlerde bu dengesizlikten kurtulabileceği ve turizmi dört mevsime yayma çalışmalarının ivme kazanabileceğine değinilmiştir. Bununla birlikte üçüncü yaş turizminin bir müddet sekteye uğrayacağı, uzaktan eğitim, video ve konferans yöntemlerinin kongre turizmini olumsuz etkileyeceği de çıkan sonuçlar arasındadır. Kıvılcım (2020) tarafından yapılan bir diğer çalışmada salgın sonrasında sektörde meydana gelebilecek değişimler ve yenilikler belirtilmiş olup turizm sektöründe sosyal mesafeli turlar, dijital işlemler ve izole tatillerin artacağına vurgu yapılmıştır.

2.1. Covid-19 Salgınının Dünya Turizm Hareketlerinde Yaptığı Değişimler

Dünyada turizm, ikinci dünya savaşı sonrasında istikrarlı bir büyüme kaydederek en fazla büyüyen sektörlerden biri olmuştur. 1950'li yıllarda 25 milyon civarında seyreden uluslararası seyahatler 1990'lı yıllar itibarıyla 500 milyonu aşan uluslararası seyahatlere ulaşmıştır. 1990'lı yıllardan pandemi öncesi döneme kadar ortalama %4 büyüyen uluslararası turizm 2019 yılı itibarıyla 1 milyar 461 milyon seyahat ve 1,5 trilyon dolar

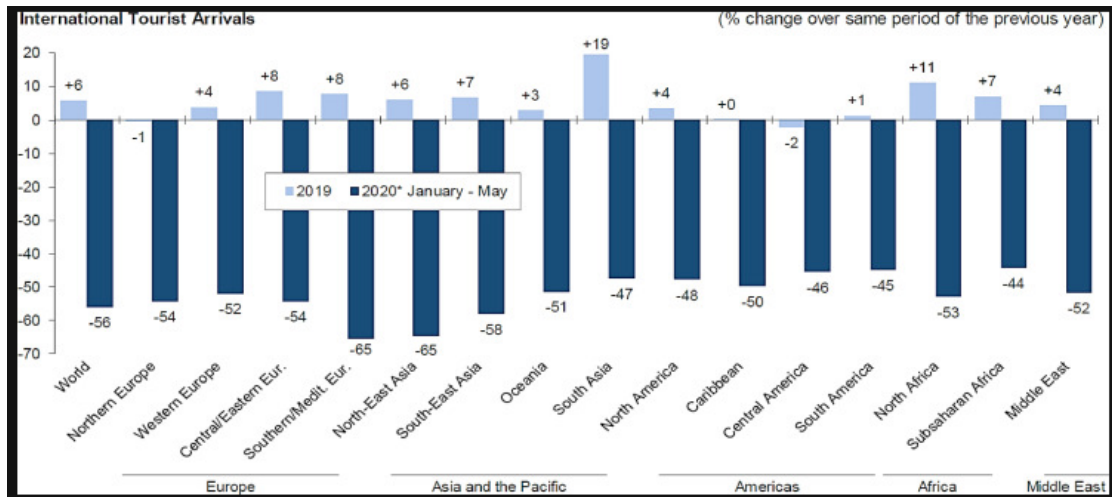
seviyesine ulaşmıştır (Türsab, 2020). WTTC verilerine göre dünya genelinde istihdamın %10'unu oluşturan turizm sektörü 330 milyon kişiye iş olanağı sağlamakta olup koronavirüs tüm bu yükseliş eğilimini tersine çevirmiştir (Türsab, 2020).

Salgının başladığı Aralık 2019'dan itibaren seyahat hareketleri aşama aşama durdurulmuştur. İlk etapta salgının etkilediği ülkelerde seyahat hareketlerine kısıtlama getirilirken salgının yayılmasıyla birlikte uluslararası uçuşların tamamına yakını askıya alınmıştır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yapılan değerlendirmeye göre; Covid-19'un turizm sektörüne verdiği zarar 2009 yılındaki küresel ekonomik krizin verdiği zararın 8 katına çıkmıştır. UNWTO verilerine göre 2020 Temmuz ayında uluslararası turist hareketlerinde geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre %81, Ağustos ayında ise %79 düşüş yaşanmıştır. Buna göre 8 aylık dönemde uluslararası turizm hareketlerinde yaşanan kayıp oranı %70 seviyesine ulaşmıştır (United Nations The World Tourism Organization,2020).

UNWTO'ya göre uluslararası turizm toparlanmaktadır fakat bu toparlanma çok kırılğan ve yavaştır. Avrupa Birliği dijital Covid sertifikası ile aşılanmış turistler için daha yumuşak kısıtlamalar, seyahatlerin kademeli olarak normalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Yurtiçi seyahat pazarı büyük olan ABD, Çin ve Rusya gibi ülkeler daha hızlı toparlanacaklardır. Görülmektedir ki turizmde kriz dönemlerinde hatırlanan iç turizm talebi sektörü kurtarmaya yetmemektedir. Bundan dolayı dış turizm talebinin iyi olduğu dönemlerde yerli turistler ikinci plana itilmemeli, iç turizmi sürekli etkili tutacak politikalar üretilmelidir (Kervankıran & Bağmancı,2021).

Tüketiciler pandemi sürecinde evde kaldıkça ev, tüketiciler için bir okul, kafe, eğlence ve restoran haline gelmiştir. Bu süreçte birçok kişi evde çalıştığı için iş ve sosyal hayat birbirine karışmıştır. Bu durum varlığını sürdürebilmek için müşterinin fiziksel varlığına muhtaç olan konaklama işletmeleri için gelir kaybı anlamına gelmektedir (KPMG, 2020). Aşağıda Şekil 1'de 2019 ve 2020 yılları için uluslararası turizm hareketlerinde meydana gelen değişimler görülmektedir.

Şekil 1: Uluslararası Turist Hareketlerinin 2019 ve 2020 Yıllarına İlişkin Karşılaştırılması

Kaynak: World Tourism Organization, 2020

Şekil 1’de görüldüğü üzere dünya turizm hareketleri 2019 yılında bir önceki yıla göre % 6 artarken 2020 yılında ortalama %56 azalmıştır. Pandemi sebebiyle en fazla düşüş gösteren bölgeler Güney Akdeniz Avrupası ve Kuzey Doğu Asya ülkeleridir. Pandemi öncesinde ileriye yönelik tahminlerde dünya turizm pastasının yaklaşık yarısına hakim olan Avrupa kıtası, bu payın bir kısmını Asya Pasifik ülkelerine kaptıracağı tahmin edilmekteydi. Nitekim Şekil 1’de de 2019 yılında bir önceki yıla göre turizm varışlarının en fazla arttığı bölge Güney Asya olarak görülmektedir. Birçok salgın hastalığın başladığı bölge olarak görülen (Domuz gribi, kuş gribi, SARS) başta Çin olmak üzere Uzakdoğu ülkelerinin pandemi öncesinde yapılan turizm tahminlerine ulaşabilmeleri için imajlarını iyileştirmeleri gerekmektedir.

2003 yılında yayılan Sars virüsü de en çok Çin, Hong Kong, Vietnam gibi güneydoğu Asya ülkelerini etkilemiştir. Hong Kong’daki uçuşlar %80 oranında azalmış, otellerin doluluk oranları %10’lara kadar düşmüştür. Bölgenin yıpranmış imajını düzeltmek için Hong Kong hükümeti 118 milyon Euro yardım paketini onaylamış, turizm işletmeleri tarafından indirim ve ücretsiz iade gibi birtakım garanti uygulamaları başlatılmıştır (Pine & McKercher 2004).

Pandeminin ekonomisi turizme bağımlı ülkeleri daha fazla etkileyeceği ortada olmakla birlikte bu etki sadece bu ülkelerle sınırlı kalmayacaktır. Örneğin ABD Hawaii’de Ağustos ayına kadar her altı işten birinin ortadan kalktığı ayrıca turizmin eyalet gelirlerinin yüzde 15’ini oluşturduğu Florida’da toparlanmanın üç yıl sürebileceği öngörülmüştür (Behsudi, 2020). Burada pandeminin etkilerini daha net görebilmek adına bazı ülkelerden örnekler vermek yerinde olacaktır.

Covid-19 salgınında en çok etkilenen ülkelerin biride zayıf ekonomisi ve halk sağlığı konusunda yaptığı kısıtlamalarla uğraşmak zorunda kalan İtalya olmuştur. İtalya’da sağlık sektörü böylesine bir salgınla başa çıkabilmek için hazırlıksızdı ve ikinci dünya savaşından sonra en ciddi ekonomik ve sosyal krizle zor durumda olan nüfusu desteklemek için olağanüstü acil eylem planlarını hayata geçirmiştir (Ricci & Pallotta, 2020). Salgınla birlikte İtalya bir önceki yıla göre 2020 yılında turist varışlarından 67 milyon düşüş yaşamış olup Veneto 12 milyonluk azalışla en yüksek düşüşün olduğu bölge olmuştur (Statisca, 2020).

İspanya turizme aşırı bağılılığı, sınırlı finansal rezervleri olan küçük ölçekli işletmelerin varlığı ve salgın başladığı andaki kötü mali pozisyonun da etkisiyle salgından ekonomik ve sosyal yönden en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Efektif istihdam krizin en kötü dönemlerinde 30 puan düşerek % 36 olmuştur. Finans kuruluşlarına, firmalara ve serbest meslek sahiplerine destek olmaları için 100 milyar Euro’nun üzerinde kamu garantisi verilmiştir. İspanya’da salgınla birlikte hareketlilik ve yüz yüze temas gerektiren perakendecilik, ulaşım, turizm, restoranlar, eğlence hizmetleri gibi yığılmaların olduğu sektörler gerekli olmayan faaliyetler olarak kabul edilmiş ve birçok firmanın gelirinin sıfıra düştüğü görülmüştür. Hükümetin bu duruma getirdiği etkin çözüm uzun süreli işsizlik ödemeleri olmuştur (Fuente, 2021).

Belçika’da ise turizm sektöründeki gelir kayıplarının ayda 2 milyar Euro’dan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Salgınla birlikte turizm işletmelerinin % 95’i kapanmış, festivaller Federal Hükümet’in aldığı bir kararla Ağustos ayı sonuna kadar iptal edilmiştir. Turizm işletmelerine fayda sağlayan Belçika Sosyal ve Ekonomik Koruma Planı üç maddede özetlenebilecek şu önlemleri almıştır; (1) çalışanların harcama gücünü korumak; (2) serbest meslek sahiplerini doğrudan desteklemek ve (3) şirketleri desteklemek. Seyahat sektörüne özel, paket tatili iptali durumunda, müşterilere iade yerine en az bir yıl geçerli, eşit değerde kredi çeki verilmesinin önü açılmıştır (OECD, 2020).

Fransa'da salgının başladığı 25 Mart'ta restoranların, kafelerin yanı sıra konser salonları, gece kulüpleri, müzeler ve eğlence parklarının kapatılması, bir milyondan fazla insanı istihdam eden yaklaşık 75.000 restoran, 40.000 kafe ve 3.000 gece kulübünü etkilemiştir. Turizme özgü düzenlemeler arasında seyahat rezervasyonlarının iptalini değiştiren bir kanun hükmünde kararname ile birlikte tüm turizm işletmelerinde geri ödeme yerine alınacak hizmetin ertelenmesinin önu açılmıştır (Organisation for Economic Co-operation and Development ,2020)

Avusturya'da Covid-19 salgını 2019/2020 kış sezonunun tamamında büyük bir etki yaratarak gecelik konaklamalarda %58,9 ile %67,8'lik bir düşüş yaşanmıştır. Bu zor durumda Avusturya hükümeti küçük işletmeler için sübvansiyonlar, maaş ödeme desteği, kredi garantileri ve vergi ertelemeleri de dahil olmak üzere tüm sektörler için 38 milyar Euro'luk kurtarma paketi açıklamıştır. Salgın öncesinde kredi borcu olan konaklama tesislerinin ödemelerin durdurulması talepleri dikkate alınmış, bankalar, gıda perakendecileri, tesisatçılar vb konaklama hizmeti almak isteyen şirketler için kolaylık sağlamak adına eşleştirme platformları kurulmuştur (OECD, 2020).

UNWTO 2021'in üçüncü çeyreğinde uluslararası turizmde bir toparlanma öngörmektedir. Bazı uzmanlar ise bu toparlanmanın 2022'ye kadar olamayacağını öne sürmektedir. Seyahat kısıtlamaları ile birlikte virüs kontrolleri ve düşük tüketici güveni uluslararası turizmin önündeki en büyük engeller olarak görülmektedir.

Turizm faaliyetlerindeki düşüşün GSYİH üzerindeki etkisinin belirlenmesi birçok faktöre bağlı olduğu için güçleşmektedir. Bu faktörler; pandeminin ne derece ilerlediği, devletin politika değiştirme konusundaki hızı, yerli turistlerin davranışsal tepkileri, yüksek işletme maliyetleri ve turizm işletmelerin hayatta kalabilmek için uyguladıkları sürdürülebilirliği düşük uygulamalardır. İyileşme ise uluslararası turizmden önce kısıtlamalar daha erken kalkacağı için yurtiçi seyahatlerin yeniden etkinleştirilmesine bağlıdır (Mulder, 2020).

Turizm zorunlu bir ihtiyaç olmadığından dolayı pandemi sonrasında en geç toparlanabilen sektörlerden biri olacağı düşünülmektedir. Toparlanmanın önce iç pazarda daha sonra salgının etkilerinin zayıfladığı Asya Pasifik ülkelerinden başlayarak olması beklenmektedir. Özellikle de salgın sırasında gelirleri düşmeyen kamu görevlileri ve emekli kesimin, güvenli ortam sağlanınca daha hızlı tatil talebinde bulunacakları düşünülmektedir. Dolayısıyla ürün ve hizmetlerin bu pazar bölümüne yönelik geliştirilmesi gerekmektedir (Çetin & Göktepe,2020).

2.2. Covid-19 Salgınının Türk Turizm Sektörüne Olan Etkileri

31 Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde tespit edilen koronavirüs vakaları sonrasında 113 ülkede Covid-19 vakalarının görülmesi ile DSÖ tarafından 11 Mart'ta küresel salgın ilan edilmiştir. Ülkemizde alınan önlemlerle birlikte ilk vaka 11 Mart 2020'de görülmüştür (Sağlık Bakanlığı, 2020). Covid-19 etkilerinin tüm dünyada artmasıyla birlikte ülkeler seyahat kısıtlamaları getirmiş veya uçuşlar tamamen iptal edilmiştir. Türkiye'de seyahat kısıtlaması getiren ülkelerden biri olarak sınır kapıları kapatılmış ve dönem dönem yurtdışı seyahatler tamamen iptal edilmiştir. Sadece havayolu değil, yurtiçindeki tüm seyahatler zaman zaman seyahat izin belgesine tabi tutulmuş olup bu durum birçok sektörle birlikte en çok da insanların sürekli yaşadıkları yerlerikısa süreliğine terkedip fiziki katılımıyla gerçekleşen turizm sektörünü belirsiz bir sürecin içine itmiştir.

Tablo 1: Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı

ORANI	YILLAR			% DEĞİŞİM		
	AYLAR	2019	2020	2021*	2020\2019	2021\2020
OCAK		1.999,642	2.287,010	727.301	14,37	-68,20
ŞUBAT		2.113,909	2.196,453	764.314	3,90	-65,20
MART		2.746,159	968,537	1.198,371	-64,73	23,73
NİSAN		3.809,819	24,238	1.072,496	-99,36	4.324,85
MAYIS		4.512,020	29,829	1.254,673	-99,34	4106,22
HAZİRAN		5.969,981	214,768	2.540,872	-96,40	1083,08
TEMMUZ		7.413,887	1.381,804		-81,36	
AĞUSTOS		7.016,330	2.192,251		-68,76	
EYLÜL		5.982,789	2.534,376		-57,64	
EKİM		4.818,001	2.044,001		-57,68	
KASIM		2.693,151	1.104,834		-58,98	
ARALIK		2.671,511	990.896		-62,91	
TOPLAM		51.747,199	15.968,997	7.558,027	-69,14	
6 Aylık Toplam		21.151,530	5.720,835	7,558,027	-72,95	32,11

(*) Veriler geçicidir.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a)

Tablo 1'de de görüldüğü üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerine göre ülkemize 2019 yılında 51.7 milyon turist gelmiş olup bir önceki yıla göre % 12.1'lik bir artış kaydedilmiştir. Aynı yıl tuzim geliri ise %16,9' luk artışla 34.5 milyar dolara ulaşmıştır. 2020 yılında ise, % 69,14 azalışla 15,9 milyon uluslararası ziyaretçi ülkemize gelmiştir. 2021 yılında ülkemize gelen ziyaretçilerin sayısı 2020 yılının ilk 6 ayına göre (Ocak-Haziran) %32,11 artış gösterdi. Ülkemizde 2020 yılının ilk iki ayındaki ziyaretçi sayıları bir önceki yılın aynı dönemine göre Ocak %14,37 Şubat %3,9 oranlarında artmıştır. Bu durum 2020 yılının Türkiye turizmi için daha verimli bir yıl olacağı gibi bir beklenti yaratsa da 10 Mart 2020 yılında ülkemizde ilk vakanın tespit edilmesiyle birlikte seyahatler düşüş eğilimine girmiştir. Oysaki 2020 yılının başlarında yapılan tahminlere göre 58 milyon turist ve 40 milyar doların üzerinde gelir hedeflenmekteydi (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Koronavirüsün tüm dünyada yayılmasıyla birlikte Türkiye'de alınan sert tedbirlerin etkisiyle havayolu taşımacılığı da durma noktasına gelmiştir. İç hat yolcu sayısı 2019 yılının Mart ayına göre %20,9 dış hat yolcu sayısı ise %15,7 oranında düşme kaydetti. 2020 Nisan ayında bu düşüş daha da ilerleyerek iç ve dış hat toplamda % 40'ı aşmıştır (Sezgin, 2020).

Tablo 2: Türkiye'nin Turizm Gelirlerinin 2018- 2021 Yılları İtibariyle Karşılaştırılması

AYLAR	YILLAR (1000 \$)				DEĞİŞİM ORANI %	
	2018	2019	2020	2021*	2020\2019	2021\2020
OCAK	1.511,2	1.585,5	1.834,0	797,9	15,7	-56,7
ŞUBAT	1.301,4	1.359,2	1.479,5	672,0	8,9	-54,6
MART	1.612,6	1.685,0	787,7	985,3	-53,3	25,1
NİSAN	1.810,1	1.996,4	**	876,8	**	**
MAYIS	2.421,9	2.639,7	**	757,5	**	**
HAZİRAN	2.812,5	3.337,8	**	1.369,2	**	**
TEMMUZ	3.534,8	4.384,9	561,4	5.455,7	87,2	
AĞUSTOS	4.281,4	5.244,1	1.622,3		69,1	
EYLÜL	3.686,4	4.402,1	1.860,6		57,7	
EKİM	3.318,2	4.101,5	2.054,9		49,9	
KASIM	1.794,6	2.138,1	1.051,9		50,8	
ARALIK	1.427,6	1.645,9	806,9		51,0	
Toplam	29.512,70	34.520,20	12.059,20	1.0914,4		

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b)

* Ocak- Haziran

** Pandemi koşullarında sınır kapılarının kapalı olması nedeniyle TÜİK tarafından anket çalışması yapılamamış ve bu nedenle turizm geliri rakamları hesaplanamamıştır.

Tablo 2'de turizm gelirlerinin 2018-2021 yılları itibariyle karşılaştırılması görülmektedir. 2018 yılı itibariyle turizmden elde ettiğimiz toplam gelir miktarı 29.512 milyar dolar iken 2019 yılında 34.520 milyar dolara yükselmiştir. 2020 yılında toplam 12.059 milyar dolar olan turizm gelirini 2021 yılının ilk altı ayında yakalamış bulunmaktayız.

2.3. Covid -19 Salgını Sonrasında Turizmde Yaşanan Değişimler

Covid-19 salgını sürecinde turizm sektöründe destinasyon seçimini etkileyen faktörlerin başına emniyet ve güvenliğin yanı sıra sağlık da eklenmiştir (Wachyuni & Kusumaningrum 2020; Yaşar, 2020). Covid-19 vakaları destinasyon seçimindeki risk algılarını belirlemekle birlikte değişen tüketici davranışlarının yönetimi için destinasyon planlayıcıları strateji geliştirmelidirler. Turistlerin rezervasyon yaptırırken seyahat sigortaları da almalarının istenmesi turistlerin risk algılarını minimum seviyelere indirmenin bir yolu olabilir (Yaşar, 2020). Gelecekte pandeminin etkilerinden tamamen kurtulabilmek için turizm sektöründe yüksek kaliteli sanitasyon önlemleri alınmalıdır. Örneğin tüm müşteri ve çalışanlar koruyucu maske ve eldiven kullanmalı, restoranlar kalabalığı önlemek için rezervasyon düzenini kurmalı, plajlar birbirinden ayrılmış bloklara bölünmelidir (Affar & Riaqa,2021).

Rasoolimanesh ve Seyfi (2021) tarafından yapılan çalışmada potansiyel turistlerin önceki deneyimlerinin Covid -19 sürecinde seyahat kararlarını etkileyeceği ve salgından önce o destinasyona gitmiş turistlerin destinasyonla ilgili güven algılamalarının daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Dolayısıyla pandemi sürecindeki pazarlama çalışmalarını o destinasyonu daha önce ziyaret etmiş turistler üzerinden yürütmek başarı şansını artıracaktır. Bunun tam tersi durumda daha önce o destinasyonu deneyimlememiş ziyaretçiler daha fazla risk algısına sahip olacaklardır.

Müşterilerin güvenlik algılarını artırabilmenin bir yolu da, müşterilerde güvenli destinasyon hissini yaratmak için teknoloji inovasyonunu kullanmaktır (Hakseung & Juhyun,2020). Örneğin temassız check in ve check out sistemleri, yüz tanıma sistemleri, dijital anahtar sistemleri, temizlik robotu, gelişmiş temizleme teknolojileri (elektrostatik püskürtücüler, ultraviyole ışık) ve gelişmiş ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri bunlardan birkaçıdır (Hakseung & Juhyun,2020). Pandemi döneminde turizm sektöründe teknoloji aracılı hizmet sunmak yüksek maliyetlere, istihdam kaybına ve az temaslı müşteri hizmetleri gibi dezavantajlara sahip olsa da müşteri çekmede etkinliği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle teknolojiye yapılan yatırımlar uzun vadeli yatırımlardır ve Hakseung -Juhyun (2020) tarafından yapılan çalışmada algılanan sağlık riskini azaltmada etkili olabileceği saptanmıştır.

Pandemiyle birlikte ulaşım süreçleri ve araç tasarımları değişecek ve daha az kapasiteyle çalışma zorunluluğundan dolayı araç başı maliyetler artacak olup bu durum fiyatlara da yansiyacaktır (Göktepe & Çetin,2020). Qiu, Jinah ve Li tarafından Çin'in üç şehri Wuhan, Guangzhou ve Hong Kong'da bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre yöre sakinlerinden genç neslin turizm sektörünün krizden çıkabilmesi için daha fazla ödemeye istekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Yapılan birçok araştırmada dünyada internet kullanımının hızla arttığı görülmekle birlikte pandemi sürecinde bu artış katlanarak büyümüştür. Online alışverişle birlikte bu dezavantajlı dönemin avantajlı hale dönüşebileceği görülmüştür. Markalar arası farkların hızla azaldığı, yenilikçiliğin önem kazandığı günümüzde işletmeler rakiplerinden farklılaşarak kazanacaklardır (Erdoğan&Tarakçı,2021:4). Covid-19'dan önce çevrimiçi promosyonlu satışlar perakendeciler tarafından kullanılırken, pandemi döneminde daha da artan bir satış yöntemi haline gelmiştir. İnternet kullanımının artmasıyla birlikte çevrimiçi ortamlarda da değişim ve gelişim yaşanmıştır (Aranda & Fernandez,2021).

Araştırmacılara göre bir vaka artışından en çok etkilenen yöre sakinleri olup, vaka sayılarını azaltmada onlara çok büyük görevler düşmektedir. Ayrıca turizmden elde edilen gelirin düşmesinden de en çok yöre sakinleri etkilenmektedir. Salgın sırasında ve sonrasında yapılacak teşvikler salgından sosyo ekonomik anlamda zarar gören turizm destinasyonlarının genelini yararlanabileceği şekilde tasarlanmalıdır (Qiu, Jinah & Li,2020). Bu bağlamda yerel toplulukların katılımı da son derece önemli olup, bu sayede turizm endüstrisi tabanı genişleyecek ve daha az gelişmiş destinasyonlar büyüme fırsatı yakalayabileceklerdir. Küçük ölçekli işletmeler ayakta kalacak, sürdürülebilir turizm uygulanarak toplumun genel refahı artırılacaktır (Gagan & Asha,2021). Pandemi sürecinde küçük kırsal bölgeler daha popüler hale gelebilir. Örneğin İtalya'da Veneto bölgesi cazibe merkezlerini farklı bölgelere kaydırmak için daha az bilinen Unesco miras alanlarından yararlanmak istemiştir (OECD,2020).

İlerleyen yıllarda iç turizmle birlikte doğaya yönelik turizm faaliyetlere olan ilginin artacağı öngörülmektedir. Şehir turizmine katılan bireylerin seyahat davranışları da değişecek olup büyük cazibe merkezlerinden daha küçük yerlere olan ziyaretler artacaktır (Rogerson & Rogerson,2021). Covid'le birlikte turistler daha az kalabalık yerler aramaktadır ve bu durum turizmi daha geniş bir coğrafyaya yaymak için bir fırsat yaratabilir. Ziyaretçiler için doğa temelli turizm çeşitleri artırılmalıdır. Örneğin bisiklet turizmi bu turizm türleri içerisinde iyi bir alternatif olabilir (Rogerson & Rogerson,2021). Kruvaziyer turizminin ise pandemi öncesindeki popülaritesine çok kolay ulaşamayacağı öngörülmektedir (Rogerson & Rogerson,2021).

Covid sonrası turizm işletmeleri daha fazla ziyaretçi alma yerine daha iyi, konforlu ve kişiselleştirilmiş hizmetleri uygun fiyatlarla sunmalıdır. Konaklama üniteleri yenilenmeli, kalifiye personel istihdamı artırılmalı,

dijital teknolojilere geçilmeli, çocuklar ve ergenler için özel eğlence programları düzenlenmelidir (Affar & Riaqa,2021). Mayıs 2020 tarihinde UNWTO turizmi yeniden canlandırmak için küresel yönergeler bildirisini yayınlamıştır. Bu bildiriye yer alan belli başlı öneriler şu şekildedir (Diego& Noelia,2021):

- Uygulanabilir süreçler, kamu ve özel sektör iş birliği ile uygulanmalıdır.
- Şirketlere yeni prosedürleri uygulayabilmeleri için finansman ve eğitim desteği verilmelidir.
- Güvenli, temassız ve kesintisiz ulaşım imkanları geliştirilmelidir. Gelişen otomasyon teknolojilerinin ulaşım sektöründe de kullanılması gerekliliği ortaya konulmuştur.
- Turistlere uyacakları özel sağlık protokolleri ile ilgili bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- İç turizm tatil tarihleri revizyonu, ulaşım, tesisler, kuponlar ve entegre hizmetlerle teşvik edilmelidir.
- Özel ilgi turizmi, doğa turizmi, kırsal turizm, gastronomi, şarap ve spor turizmi gibi bireysel ve küçük gruplara yönelik yeni ürün ve deneyimler teşvik edilmelidir (Göktepe & Çetin,2020).
- Turizm destinasyonlarındaki sağlık hizmetleri geliştirilmelidir (Rodriguez & Alonso,2020:12).
- Turizm, sağlık ve ulaşım politikaları arasındaki koordinasyon sağlanmalıdır.

Batılı ülkelerin hepsi salgının başlangıcındaki düşük tepkiden kaynaklanan salgının yayılma hızını dengeleyebilmek için aşırı ağır tepkiler göstermişlerdir. Bu durumun bir nedeni de ülkelerin sağlık krizlerini yönetmedeki deneyim eksiklikleridir (Toubes, D., R., Vila, N., A., et al,2021). Covid -19 salgınından en çok uluslararası ve uzak destinasyonların etkilenmesi muhtemeldir. Daha yakın olan kırsal yerler ve doğal alanlar kısa süren ziyaretler için daha çekici olacaktır. OECD şehir turizminin 2021'de toparlanmasını öngörürken uluslararası turizmin toparlanmasının iki yıl ve daha fazla sürmesini beklenmektedir.

3. Sonuç ve Öneriler

Çin'de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınından birçok sektör gibi turizm sektörü de olumsuz etkilenmiş ve birçok değişiklik yaşanmıştır. Pandemi sürecinde eğitimden alışverişe kadar online olarak yapılan birçok faaliyete maalesef turizmin dahi olması mümkün değildir. Turizm çoğunlukla kalabalık ortamlarda alınan bir hizmettir ve kalabalığı seven koronavirüs bu ortamlarda yayılmaya daha müsaittir.

Covid -19 salgını sonrasında kalabalıklar halinde yapılan turizm türlerinden olan kitle turizmi ve kruvaziyer turizminin zarar göreceği düşünülmektedir. Buna daha az maliyetli olduğu için şirketler tarafından daha çok tercih edilmeye başlayan video konferans uygulamalarından dolayı kongre turizmi de eklenmiştir. Kalabalıklar halinde yapılan gezi ve seyahatlerin yerine doğayla baş başa kalabilecekleri kamp ve karavan turizmi, macera turizmi, eko turizm gibi turizm türleri ön plana çıkmış olup büyük ölçekli oteller yerine butik oteller daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Seyahatler azalırken kalış süreleri daha uzun hale gelmiştir çünkü seyahat prosedürleri artmış, kişinin yurtiçi ve yurtdışına seyahati için aşı karnesi, karantina vb. zorunluluklar ortaya çıkmıştır. Tüm bu kısıtlama şartlarını yerine getirebilen bireyler daha uzun süre konaklamalı tatilleri tercih etmektedirler.

Salgın sürecinde tüketiciler, evde daha uzun süre kalmış ve toplu taşımayı kullanmaktan çekinmişlerdir. Ekonomik sıkıntılarla mücadele etmek için tasarruf yapmalarına rağmen seyahat etme istekleri devam etmektedir. Yeni normal denilen süreçte turizm işletmelerinin tüketicilere güven telkin etmesi, özellikle de iade konusunda şeffaf olmaları ve bu süreçte müşterilerin sorun yaşamamaları önemlidir. Ayrıca dezenfektan-

ten hizmeti, sosyal mesafe, ek temizlik, müşteri sayısının sınırlandırılması gibi uygulamalar tüketiciler için önemli hale gelmiştir. Bu süreçte dijital taleple ve ona adaptasyon artmıştır. Dolayısıyla bu süreçte ve sonrasında değişen tüketici tercihleri doğrultusunda turizm işletmelerinin dijital kanallara yatırım yapması şart görünmektedir.

Salgınla birlikte iç turizm talebinde artış olacağı öngörülmektedir. İşletmeler iç turizmi bir kurtarıcı olarak değil önem verilmesi gereken değerli bir pazar olduğu fikrine kendilerini alıştırmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan 'Güvenli Turizm Sertifikası' programı 30 ve daha üstü oda sayısına sahip tüm konaklama işletmeleri için zorunludur. Bununla birlikte yeme içme tesisleri, tur ve transfer araçları, kongre ve sanat tesisleri içinde ayrı ayrı kriterler mevcuttur. Güvenli turizm sertifikası özellikle de iç turizmi canlandırmak adına önem arz etmektedir.

Hijyen, sosyal mesafe ve maske kullanımı önümüzdeki dönemlerde havayolu işletmeleri, konaklama ve yiyecek içecek işletmelerinde maliyetli birtakım değişimleri zorunlu kılacaktır. Eksik kapasite ile uçan uçaklar ve eksik doluluk oranı ile çalışan turizm işletmelerinde fiyatlarının artıracığı öngörülmektedir. Terör olaylarının yarattığı güvenlik algısı yerini sağlık açısından güvenli olma endişesine bırakmıştır. Her şey dahil ve açık büfe konseptinin bir süre rafa kalkacağı öngörüldükçe, bu durum bu hizmet türlerinden kurtulmak isteyen Türk turizm sektörü için kaliteli hizmet ve kaliteli turist fırsatı meydana getirebilir.

Kaynakça

- Affar, A., Riaqa, M., & Terhemba, P. (2021). Exploring the impact of Covid-19 on tourism: Transformational potential and implications for a sustainable recovery of the travel and leisure industry. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 1-11.
- Aranda, C., & Fernandez, J. (2021). Tourism research after the Covid-19 outbreak: Insights for more sustainable, local and smart cities. *Sustainable Cities and Society*, 73, 1-14.
- Affar, A., Riaqa, M., & Terhemba, P. (2021). Exploring the impact of Covid-19 on tourism: Transformational potential and implications for a sustainable recovery of the travel and leisure industry. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, 1-11.
- Aranda, C., & Fernandez, J. (2021). Tourism research after the Covid-19 outbreak: Insights for more sustainable, local and smart cities. *Sustainable Cities and Society*, 73, 1-14.
- Bahar, O., & İlal, Ç. N. (2020) Coronavirüsün (Covid -19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 125-139.
- Barua, S. (2020). Understanding coronanomics: The economic implications of the coronavirus (covid-19) pandemic. *SSRN Electronic Journal*, MPRA, 99693.
- Behsudi, A. (2020, December). Tourism-dependent economies are among those harmed the most by the pandemic, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/impact-of-the-pandemic-on-tourism-behsudi.htm>, Erişim tarihi 12.08.2021.
- Diego, R.T., & Noelia, A.V. (2021). Changes in consumption patterns and tourist promotion after the covid-19 pandemic. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 16 (5), 1332-1352.
- Durgun, K. A. (2021). Covid-19 sonrası Türk turizm sektöründe oluşabilecek fırsatlar ve riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 79- 95.
- Erdoğan., Tarakçı, B. U., & Ulusinan, E. (2021). The investigation of the consumers tourism preferences in the covid-19 pandemic. *International Journal of Health Management and Tourism*, 6(1), 443-458.
- Ertas, M., & Yağcı, K., (2020). Understanding the effects of Covid-19 pandemic on the tourism industry, *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (2), 327-338
- Fuente, A. (2021) The economic consequences of Covid in Spain and how to deal with them, *Fundacion de Estudios de Economía Aplicada*, Madrid, Spain.99 (85), 90-104.
- Gagan, D.S., Asha, T., & Justin, P. (2021). Reviving tourism industry post-Covid-19: A Resilience-based framework. *Tourism Management Perspectives*, 37, 35-45.
- Göktepe, S., & Çetin, G. (2020). The effects of the Covid-19 Pandemic on the tourism industry, Istanbul University Publication, doi: 10.26650/B/SS46.2020.006.05.
- Gün, S., & Tutcu, A. (2021). Covid-19 sürecinde turizm sektörü ve Türkiye açısından bir değerlendirme, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(6), 530-543.
- Hakseung, S., & Juhyun, K. (2020). Reducing perceived health risk to attract hotel customers during Covid-19 pandemic: Focused on technology innovation for social distancing and cleanliness, *International Journal of Hospitality Management*, 91,3-11,
- Haywood, K.M. (2020). A post covid-19 future tourism re-imagined and re-enabled, *Tourism Geographies*, 22 (3), 599-609.
- Kaygısız, D., A. (2021). Covid-19 sonrası Türk turizm sektöründe oluşabilecek fırsatlar ve riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 79- 95.

- Kervankıran, İ., & Bağmacı, M.F. (2021). Covid-19 sürecinde Türkiye turizminin mekansal görünümü: Hangi İl Nasıl Etkilendi? *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(1), 263-287.
- Kreiner, N.C., & Ram, Y. (2020) National tourism strategies during the Covid-19 pandemic. *Annals of Tourism Research*, 89(1), 1-7.
- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) salgınının turizm sektörüne muhtemel etkileri, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4 (1), 17-27.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a). <http://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>..Erişim tarihi: 05.08.2021
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b). <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>. Erişim tarihi:03.08.2021
- KPMG (2020). Her beş kişiden üçü turistik seyahate hazır değil, <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2020/10/her-bes-kisiden-ucu-turistik-seyahate-hazir-degil.html>. Erişim Tarihi: 21.10.2021
- Mulder, N. (2020). The impact of the Covid-19 pandemic on the tourism sector in Latin America and the Caribbean and Options for a sustainable and resilient recovery, https://www.cepal.org/sites/default/files/publication/files/46502/S2000751_en.pdf. Erişim tarihi 26.07.2021.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2020). Tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19,<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20>. Erişim tarihi 12.08.2021
- Pine, R., & McKercher, B. (2004). The impact of Sars on Hong Kong's tourism industry. *Int. J. Contemporary Hospitality Management*, 16 (2), 139-143.
- Rahman, M., K., Gazi, M., A., I., Bhuiyan, M.A., et al (2021). Effect of Covid-19 pandemic on tourist travel risk and management perceptions, *PLoS one*16(9): e0256486. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256486>
- Rasoolimanesh, S. M., Siamak, S., & Raymond, R. (2021). Destination image during the covid-19 pandemic and future travel behavior: The moderating role of past experience. *Journal of Destination Marketing and Management*, 21,100620.
- Ricci, G., Pallotta, G., et al (2020). Consequences of Covid-19 Outbreak in Italy: Medical Responsibilities and Governmental Measures, Community Case Study.*Frontiers in Public Health*.8, 1-6,
- Rodríguez-Antón, J.M., & Alonso-Almeida, M.D.M. (2020). Covid-19 impacts and recovery strategies: The Case of the Hospitality Industry in Spain. *Sustainability*, 12.1-17
- Rogerson, C.M., & Rogerson, J.M. (2021). Covid-19 and changing tourism demand: Research review and policy implications for South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 10(1), 1-21.
- Richard, T.R. Qiu, J. P., & ShiNa, L. (2020). Social costs of tourism during the covid-19 pandemic, *Annals of Tourism Research* 84, 1-15.
- Sağlık Bakanlığı (2020, Aralık7). Covid-19 (sars-cov-2 enfeksiyonu) genel bilgiler, epidemiyoloji ve tanı, Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması, <http://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19-rehberi-genel-bilgiler-epidemiyoloji-ver-tanipdf.pdf>. Erişim tarihi: 30.08.2021.
- Sağlık Bakanlığı (2020), COVID-19 Nedir? <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>. Erişim tarihi: 10.08.2021
- Santus, K. D., & Shohel, M. N. (2020). Impact of covid-19 pandemic on tourism: perceptions from Bangladesh. <https://ssrn.com/abstract=3632798>. Erişim Tarihi: 23.01.2022.

- Sezgin, Ş.A (2020). Koronavirüs salgını sonrasında turizm ve bağlantılı sektörlerde beklenen gelişmeler. *Türkiye İş Bankası Yayınları*, İktisadi Araştırmalar Bölümü. https://ekonomi.isbank.com.tr/contentmanagement/Documents/tr10_aa_rapor/2020/BN_Turizm_202005.pdf, Erişim Tarihi 23.08.2021.
- Statista (2021). Estimated impact of the coronavirus (covid-19) pandemic on tourist arrivals in Italy in 2020, by region of destination. <http://www.statista.com/statistics/1101025/impact-of-coronavirus-covid-19-on-tourist-arrivals-in-italy-by-region>.
- Bahar, O., İlal, &Ç., N. (2020) Coronavirüsün (Covid -19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Cilt 6(1),125-139.
- Barua, S. (2020). Understanding coronanomics: The economic implications of the coronavirus (covid-19) pandemic. *SSRN Electronic Journal*, MPRA paper no. 99693.
- Behsudi, A. (2020, December). Tourism-dependent economies are among those harmed the most by the pandemic, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/impact-of-the-pandemic-on-tourism-behsudi.htm>, Erişim tarihi 12.08.2021.
- Diego, R.T., & Noelia, A.V. (2021). Changes in consumption patterns and tourist promotion after the covid-19 pandemic. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 16 (5), 1332-1352.
- Durgun, K. A. (2021). Covid-19 sonrası Türk turizm sektöründe oluşabilecek fırsatlar ve riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 79- 95.
- Erdoğan., Tarakçı, B. U., & Ulusinan, E. (2021). The investigation of the consumers tourism preferences in the covid-19 pandemic. *International Journal of Health Management and Tourism*, 6(1), 443-458.
- Ertaş, M., & Yağcı, K., (2020). Understanding the effects of Covid-19 pandemic on the tourism industry, *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (2), 327-338.
- Fuente, A. (2021) The economic consequences of Covid in Spain and how to deal with them, *Fundacion de Estudios de Economía Aplicada*, Madrid, Spain.99 (85),90-104.
- Gagan, D.S., Asha, T., & Justin, P. (2021). Reviving tourism industry post-Covid-19: A Resilience-based framework. *Tourism Management Perspectives*, Volume 37, January.
- Göktepe, S., & Çetin, G. (2020). The effects of the Covid-19 Pandemic on the tourism Industry, *Istanbul University Publication No: 5265, Faculty of Economics Publication No: 658*, doi: 10.26650/B/SS46.2020.006.05.60-70.
- Gün, S., & Tutcu, A. (2021). Covid-19 sürecinde turizm sektörü ve Türkiye açısından bir değerlendirme, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(6), 530-543.
- Hakseung, S., & Juhyun, K. (2020). Reducing perceived health risk to attract hotel customers during Covid-19 pandemic: Focused on technology innovation for social distancing and cleanliness, *International Journal of Hospitality Management*, 91, 102664,3-11.
- Haywood, K.M. (2020). A post covid-19 future tourism re-imagined and re-enabled, *Tourism Geographies*, 22 (3), 599-609.
- Kaygısız, D., A. (2021). Covid-19 sonrası Türk turizm sektöründe oluşabilecek fırsatlar ve riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 79- 95.
- Kervankıran, İ., & Bağmacı, M.F. (2021). Covid-19 sürecinde Türkiye turizminin mekansal görünümü: Hangi İl Nasıl Etkilendi? *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(1), 263-287.
- Kreiner, N.C., & Ram, Y. (2020) National tourism strategies during the Covid-19 pandemic. *Annals of Tourism Research*, 0160-7383,1-7.

- Kıvılcım, B. (2020). Covid-19 (Yeni Koronavirüs) salgınının turizm sektörüne muhtemel etkileri, *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4 (1), 17-27.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a). <http://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>. Erişim tarihi: 05.08.2021.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b). <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>. Erişim tarihi:03.08.2021
- KPMG (2020). Her beş kişiden üçü turistik seyahate hazır değil, <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2020/10/her-bes-kisiden-ucu-turistik-seyahate-hazir-degil.html>. Erişim Tarihi: 21.10.2021.
- Mulder, N. (2020). The impact of the Covid-19 pandemic on the tourism sector in Latin America and the Caribbean and options for a sustainable and resilient recovery, https://www.cepal.org/sites/default/files/publication/files/46502/S2000751_en.pdf. Erişim tarihi 26.07.2021.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2020 June 2). Tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19, <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20>. Erişim tarihi 12.08.2021.
- Pine, R., & McKercher, B. (2004). The impact of Sars on Hong Kong's tourism industry. *Int. J. Contemporary Hospitality Management*, 16 (2), 139–143.
- Rahman, M., K., Gazi, M., A., I., Bhuiyan, M.A., et al (2021), Effect of Covid-19 pandemic on tourist travel risk and management perceptions, *PLoS one*16(9): e0256486. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256486>.
- Rasoolimanesh, S. M., Siamak, S., & Raymond, R. (2021). Destination image during the covid-19 pandemic and future travel behavior: The moderating role of past experience. *Journal of Destination Marketing and Management*, 21,100620.
- Ricci, G., Pallotta, G., et al (2020). Consequences of Covid-19 Outbreak in Italy: Medical Responsibilities and Governmental Measures, *Community Case Study.Frontiers in Public Health*.8, 1-6,
- Rodríguez-Antón, J.M., & Alonso-Almeida, M.D.M. (2020). Covid-19 impacts and recovery strategies: The Case of the Hospitality Industry in Spain. *Sustainability*, 12,.1-17
- Rogerson, C.M., & Rogerson, J.M. (2021). Covid-19 and changing tourism demand: research review and policy implications for South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 10(1): 1-21.
- Richard, T.R. Qiu, J. P., & ShiNa, L. (2020). Social costs of tourism during the covid-19 pandemic, *Annals of Tourism Research* 84, 102994. 1-15.
- Sağlık Bakanlığı (2020, Aralık7). Covid-19 (sars-cov-2 enfeksiyonu) genel bilgiler, epidemiyoloji ve tanı, Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması, http://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39551/0/covid-19_rehberi_genel_bilgiler_epidemiyoloji_ver_tanipdf.pdf. Erişim tarihi:30.08.2021.
- Sağlık Bakanlığı (2020), COVID-19 Nedir? <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>. Erişim tarihi: 10.08.2021.
- Santus, K. D., & Shohel, M. N. (2020). Impact of covid-19 pandemic on tourism: perceptions from Bangladesh. Article in *SSRN Electronic Journal*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3632798>
- Sezgin, Ş.A (2020). Koronavirüs salgını sonrasında turizm ve bağlantılı sektörlerde beklenen gelişmeler. *Türkiye İş Bankası Yayınları, İktisadi Araştırmalar Bölümü*. https://ekonomi.isbank.com.tr/contentmanagement/Documents/tr10_aa_rapor/2020/BN_Turizm_202005.pdf, Erişim Tarihi 23.08.2021.

- Statista (2021). Estimated impact of the coronavirus (covid-19) pandemic on tourist arrivals in Italy in 2020, by region of destination. [http:// www.statista.com/statistics/1101025/impact-of-coronavirus-covid-19-on-tourist-arrivals-in-italy-by-region](http://www.statista.com/statistics/1101025/impact-of-coronavirus-covid-19-on-tourist-arrivals-in-italy-by-region). Erişim Tarihi: 10.10.2021.
- Türsab (2020) Covid-19 sürecinde Türkiye ve dünya turizmi değerlendirmesi raporları, <https://www.tursab.org.tr/duyurular/covid-19-surecinde-turkiye-ve-dunya-turizmi-degerlendirmesi>, Erişim tarihi: 07.09.2021.
- Wachyuni, S., & Kusumaningrum, D. A. (2020). The effect of covid-19 pandemic: How are the future tourist behavior? *Journal of Education, Society and Behavioural Science*. 33(4): 67-76.
- Yaşar, İ. (2020). Pandemi (Covid 19 Salgını) sürecinin bireylerin tatile çıkma eğilimlerine etkisi. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Zhang, H., Song, H., Wen, L., & Liu, C. (2021). Forecasting tourism recovery amid Covid -19. *Annals of Tourism Research*, 87, 103-149.
- Wen J., Kozak, M., Yang, S. & Liu F. (2020). Covid-19: potential effects on Chinese citizens' lifestyle and travel. *Tourism Review*.76(1), 74-87.
- World Tourism Organization (2021). Vaccines and reopen borders driving tourism's recovery, <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347>, Erişim tarihi:18.08.2021.

Destek Bilgisi: Bu çalışmanın hazırlanması süresince herhangi bir bireyden ya da kurumdan aynı ya da nakdi bir yardım/destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazanç söz konusu değildir.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Yazar kendi rızası ile çalışmaya dâhil olmuştur.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışmada etik kurul kararı gerektiren durumlardan biri olmadığı için etik kurul izni alınmamıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma, sadece yazarın katkısı ile hazırlanmıştır.

Katkı oranı; 1. Yazar = 100%

Extensive Summary

An Overview of The Changes in World Tourism Movements and Tourist Preferences by The Covid-19 Outbreak

Fatma ÖZÇELİK HEPER*

The Covid-19 pandemic has affected the whole world economically, socially, and psychologically, changed human life, created new fields of study and ways of working. This process, which has also deeply injured the tourism sector, has forced the manufacturer and the consumer to be in the same place physically. The tourism sector has a key role in closing the current account deficit for many countries. However, on the other hand, this global crisis affected by the tourism sector, which is very sensitive and fragile, has also negatively affected many sub-sectors related to tourism. Tourism, which is considered the third most powerful sector in the world, needs several incentives, priorities, and changes to get rid of this bad trend as soon as possible and regain its former popularity. Tourism professionals who want to turn the crisis created by the pandemic process into an opportunity should take advantage of digital technologies to adapt to the new normal and meet the new types of tourism in demand and consumer preferences. In this context, in the study, changes in tourism movements in the world and Turkey during the pandemic process; new trends and trends were mentioned and suggestions were made to tourism professionals to survive the pandemic process. For this purpose, document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used to collect data. In the document analysis, domestic and foreign literature sources related to the subject were scanned and statistical data obtained from official internet sources were collected. It is believed that the effects of the Covid-19 pandemic on tourism will be primarily harmed by mass tourism and cruise tourism. Congress tourism is also one of the types of tourism affected by this crisis due to video conferencing applications that are more preferred by companies because they cost less. In turn, instead of mass trips, such types of tourism as camping and caravan tourism, adventure tourism, and ecotourism, which can be alone with nature, have come to the fore, and boutique hotels have begun to be preferred instead of large-scale hotels. As a result of increasing precautions in travel procedures, requirements such as vaccination cards, and quarantine, the length of stay has been extended and the frequency of travel has decreased due to this. Because of this, individuals have started to prefer longer permanent stays. During the pandemic process, consumers stayed at home longer and avoided using public transportation. Despite saving up to cope with economic difficulties, their desire to travel has remained. In the process of the new normal, it has been important for tourism enterprises to instill confidence in consumers, especially to be transparent about returns, and to ensure that customers do not have any problems during their stay. In addition, applications such as disinfection service, social distancing rules, extra cleaning services, limitation of carrying capacity have also become important for consumers. In this process, the demand for digital technology and the desire to adapt have increased. Therefore, it seems that it is very important for tourism enterprises to invest in digital channels in accordance with changing consumer preferences during and after this process. It is estimated that there will be an increase in the demand for domestic tourism as another effect of the pandemic. Tourism companies should understand that the domestic tourism market is not a savior, but a valuable market that

* Corresponding author at: İstanbul Gelişim University, Tourism Guide
Department. E -Mail Address: ozcelikfatma@hotmail.com

needs to be focused on. The “Safe Tourism Certificate” program prepared by the Ministry of Culture and Tourism is mandatory for all accommodation establishments with 30 or more rooms to receive. However, there are no same requirements for food and beverage facilities, tour and transfer vehicles, congress, and art facilities. The Safe Tourism Certificate is especially important for the revival of domestic tourism. Measures such as hygiene, social distancing, and the use of masks will bring some costly changes to the airline, accommodation, and food and beverage facilities in the coming periods. It is estimated that the airfares of airlines operating with limited capacity and the cost of overnight stays in tourism enterprises operating with limited occupancy will increase. The perception of security created by terrorism has been replaced by the concern of being healthy. While the all-inclusive and buffet concept in hotels is expected to be shelved for a while, for the Turkish tourism sector that wants to get rid of such services, there may be an opportunity to get a quality service and a quality tourist profile.